

Posudek diplomové práce

Bc. Kateřiny Dlabové

na téma:

Environmentální žal jako pastorační téma

Práce je motivovaná vlastní zkušeností autorky, která ve svém okolí pozoruje nevratné proměny životního prostředí, a současně zjištěním, že podobnou zkušenost mají již od poloviny 20. století biologové či ochránci přírody, kteří prožívají „smutek, strach, úzkost jako emocionální reakci na ohrožení ekosystémů nebo destrukci krajiny, její biodiversity, na současný stav planety“ (s. 1). Autorka si klade zásadní otázku, zda uvedený „environmentální žal“, vyžadující někdy terapeutický doprovod, nevyžaduje také reflexi ze strany křesťanské pastorace. V úvodu vytyčuje cíl své diplomové práce: „popsat téma ‚environmentální žal‘, pochopit jeho příčiny a představit ho jako adekvátní projev smutku, který je třeba uznat“. (s. 1). Jedná se o aktuální téma, které zasahuje hned do několika oborů. Práce sestává ze čtyř kapitol. Je opatřena úvodem, závěrem a seznamem použité literatury. Čítá přesně 60 stran.

V první kapitole „Teologická reflexe stvoření“ popisuje autorka proměny postojů k životnímu prostředí v některých teologických konceptech. Styčné body teologické reflexe vztahu ke stvoření s pohledem environmentalistů spatřuje v pojetí hodnot, jako je pokora, zodpovědnost a vděčnost. Právě v deficitu těchto hodnot vidí teologové ve shodě s environmentalisty příčinu ekologických problémů (s. 16). Dále se zabývá podněty papežské encykliky „Laudato si“, vyzývající k odpovědnosti za stvoření. Rozebírá metafory užívané pro vyjádření vztahu člověka a stvoření: správce, pastýř a sourozenec. Zdůrazňuje potřebu nahradit bipolárního vztah člověk – příroda vztahem tripolárním: člověk – příroda – Bůh jako Stvořitel, a dále potřebu zaujmout namísto antropocentrického antropolorelacionální přístup, který přiznává hodnotu všemu stvoření; člověku jakožto mravní bytosti v něm přísluší zvláštní odpovědnost za stvoření.

Pokud jde o zdroje, autorka v této části jmenuje české teology tematizující vztah k přírodě (E. Koháka, J. Hellera, M. Balabána, M. Váchu, L. Kolářovou, J. Zámečnicka, H. Librovoú, I. Gabrielovou), dále pracuje s texty zahraničních teologů, jako je např. J. Moltmann, H. Skolimowski, H. Jonas či E. Kehl. Argumentační linie ovšem není vždy úplně jasná; provázání myšlenek k tématu stvoření z rozmanitých křesťanských tradic a proudů by mohlo být zřetelnější. Autorka práce také pomíjí, že v teologických přístupech křesťanských teologů lze vysledovat určitou diverzitu a odlišnost důrazů i argumentace. Projevem toho jsou některé paušalizující, generalizující a zjednodušující výpovědi typu:

- „Většina teologů chápe stvoření jako Boží stvořitelství čin...“ (s. 5) což je výpověď doložená odkazem na jediný zdroj (L. Kolářovou).
- „Křesťanství vychází z přesvědčení, že svět (včetně) člověka je dobrý...“ (s. 5) – Zde zcela opomíjí to, teologická antropologie je nedílně spojena s reflexí hříchu, který do původně dobrého stvoření vnáší moment porušení a zlého.

- „A protože je svět dobrý, má být i milován“ (s. 5) – Je dobrota světa ten hlavní důvod k tomu, abychom jej milovali? Porušený svět nemá být milován?

Druhá kapitola, nazvaná „Antropocén“, se zabývá příčinami environmentálního žalu a jeho důsledky, tedy především konkrétními problémy a hrozbami v oblasti životního prostředí způsobenými činnostmi člověka, jeho technologickým pokrokem a životním stylem zaměřeným na spotřebu. Autorka se opírá zejména o knihu B. Moldana *Podmaněná planeta*, který definuje současné období jako tzv. antropocén, o texty H. Librové, a o další zdroje.

Ve třetí kapitole, nazvané „Environmentální žal“, spočívá těžisko práce a zřejmě i její nejpřínosnější část. Autorka v ní popisuje samotný jev environmentálního žalu. Vychází přitom z perspektivy terapeutů a environmentalistů. Nejprve se zabývá rozbořem toho, jak vlastně environmentální žal vzniká. V návaznosti na C. Hamilton a T. Kassera představuje obranné mechanismy, jimiž lidé reagují na zánik přírody. Rozlišuje zralé a nezralé obranné strategie, mezi něž patří také „afektualizace“. Tu autorka vysvětluje jako „snahu bránit se vypjatým emočním stavem – environmentálním žalem, prostřednictvím lítosti a zármutku“ (s. 30). V dalším kroku představuje původ pojmu „environmentální žal“ (K. A. Kevorkianová, M. Eaton). Dále se zabývá analogií environmentálního žalu a osobního smutku v reakci na smrt (M. Eaton) a samotným pojetím environmentálního žalu s jeho specifiky (S. Running: 5 stádií klimatického žalu); tematizuje také problém zneuznaného smutku. Následně provádí komparaci obou a pokouší se vysledovat specifika environmentálního žalu. Zde se vnučuje otázka, zda lze v této obecnosti vůbec srovnávat míru žalu a tvrdit, že „environmentální žal může být [...] silnější než žal osobní“, protože se vztahuje ke ztrátám, které jsou jakožto důsledek lidské činnosti nesmyslné a absurdní (s. 37). Kapitola je zakončena výčtem těch, kdo bývají environmentálním žalem nejčastěji postiženi, a stručnou charakteristikou jednoho z jeho typů, jímž je solastalgie – žal způsobený změnami domácího prostředí či jeho zánikem (s. 43).

Ve čtvrté kapitole nazvané „Pastorační pomoc“ se autorka zabývá pastorační péčí o lidi trpící environmentálním žalem. V úvodu načrtává své vlastní pojetí pastorační péče. Přitom se poněkud ostýchavě dotýká také křesťanského specifika pastorační péče, když uvádí, že pastorační péče „respektuje jistou úroveň víry a umožňuje i její prohloubení“ (s. 45). Vzápětí upřesňuje, že „pastorační pracovník tedy ví o souvislostech vztahu člověk - příroda - Bůh.“ (s. 45) V kvalifikační práci by se však spíše dalo očekávat, že se diplomand také opře o příslušnou odbornou literaturu. Dále autorka vyjadřuje přesvědčení, že „způsob, jakým se pastorační pomoc obecně zaměřuje na otázky kolem zvládnání smutku, truchlení, zážitku se smrtí, se dá aplikovat v praktické rovině i na téma environmentálního žalu“ (s. 46). Tomu lze jistě přitakat. Ovšem opět – stejně jako v případě definice pastorační péče - narážíme na problém, že se autorka nevztahuje k žádné stávající teorii pastoračního doprovázení, kterou by mohla aplikovat na doprovázení lidí s environmentálním žalem, nýbrž předkládá pouze svou vlastní představu o možné podobě doprovázení. Zdroje, ze kterých čerpá, pocházejí z rozhovorů s psychoterapeuty a ekology, což autorka zdůvodňuje tím, že „otázka environmentálního žalu je v českém „pastoračním“ prostředí nová“ (s. 46). To ovšem nemění nic na tom, že odborná literatura k tématu pastorační péče zde existuje, jen ji autorka nevyužila. To platí také k dalším tématům, které v této části rozvíjí. Mezi popisované prostředky pastorační pomoci zahrnuje diplomantka rozhovor (individuální, skupinový), modlitbu, rituál a podílení se na ekopraxi. Zde mj. předkládá vlastní nápady na rituály, které by mohly být součástí pastoračního doprovázení;

její invence je v této souvislosti pozoruhodná. Pokud však jde o práci se zdroji, standardní prakticko-teologická literatura k pastoračnímu rozhovoru, modlitbě, rituálu je do velké míry opomíjena. Navíc není úplně běžné citovat v diplomové práci z materiálů, které slouží k výuce jako handouty. Tak ovšem autorka činí, když cituje z handoutu, který jsem poskytla studentům v rámci předmětu „*Rituály: teorie a praxe*“ k tématům modlitba a rituál. (Na s. 48, pozn. č. 98 uvádí: „LANDOVÁ, Tabita, *Rituály: teorie a praxe*, Etf Uk, v tisku“, což je navíc mylný údaj; žádný text s uvedeným názvem v tisku nemám; stejně tak je chybný údaj u mého jména v seznamu literatury na s. 58. Na s. 49 pak v citaci z mého učebního materiálu užívá výraz „mezera“, který dosti nepřesně vyjadřuje to, co bylo míněno mnou užitým pojmem „ruptura“.)

Práce paní Dlabové se věnuje důležitému a aktuálnímu tématu. Oceňuji zájem, s jakým se autorka do tématu ponořila, a její snahu vzájemně propojit oblasti, jako je environmentalistika, teologie stvoření, psychoterapie a pastorační péče. Realizace zajímavého mezioborového projektu však trpí určitými nedostatky, neboť autorka nerozšířila oblast zdrojů, ze kterých čerpá, také na oblast odborné literatury z oblasti pastorační péče (např. A. Opatrný: *Pastorační péče zvláštních skupin*, 2014, v níž autor podává výměr pastorační péče, a podrobně pojednává základní formy pastorační péče – rozhovor, ale i jiné metody, jako jsou exercicie, pouť etc.). Také se lze ptát, proč autorka pojala téma metod pastorační péče čistě teoreticky a nezmínila se (např. v souvislosti se skupinovými aktivitami či rituály) o tom, co se v praxi již děje. Např. v rámci České křesťanské akademie již od r 1997 existuje konfesně otevřená Ekologická sekce, sdružující lidi se zájmem o ochranu životního prostředí. Ta pravidelně pořádá podvečerní besedy k různým tématům, každoročně organizuje ekumenické bohoslužby u příležitosti Dnů vděčnosti za stvoření a další akce (např. Do kostela na kole, výtvarné soutěže etc.).¹

Práce je napsaná kultivovaným jazykem s poměrně malým počtem překlepů. Nacházíme v ní však řadu jiných drobných nedostatků. Např. místo výrazu „konsumismus“ (s. 11, 12 etc.) by bylo vhodné použít výraz „konzumerismus“. Sazba práce je na celé řadě míst rozhozená (text poznámek pod čarou je posunutý na další strany; s. 7 a s. 43 jsou takřka prázdné). Jako nadbytečné se jeví nadpisy úvodních odstavců jednotlivých kapitol (1.1, 3.1, 4.1 „Úvod do kapitoly“). Na s. 14 není jasné, kde začíná citace textu J. Zámečnicka; stejně tak u věty na s. 38 není jasné, kde začíná citace, protože uvozovky jsou jen na konci věty (Na některé lidi dolehne pocit, že ať udělají cokoli, nebude v jejich silách to zvrátit.) Druhá kapitola na s. 21 začíná slovy: „V předchozích kapitolách...“ – předcházela jí však zatím pouze jedna kapitola. Na s. 38 nacházíme sémanticky nelogickou větu: „Přestože je smrt v osobním životě přirozená, očekávatelná, neodvratná, počítá se s ní.“ V seznamu literatury chybí citovaný text J. Zámečnicka.

Navzdory uvedeným nedostatkům autorka prokázala schopnost kritické reflexe, formulace problémů a hledání jejich řešení. Celkově by však její práce vzhledem ke své mezioborovosti zasluhovala širší záběr použitých zdrojů a větší pečlivost při samotném zpracování. Z těchto důvodů navrhuji hodnocení písmenem C-D (v závislosti na obhajobě).

V Praze, 19.8.2020

doc. Tabita Landová, Ph.D.

---

¹ Viz <http://www.krestanskaakademie.cz/Ekologicka/>; <http://www.ekumenickarada.cz/103/ekoteologie>.